

K. Trompert, *Een Amsterdamse lente. Honderd jaar Limperg, 1879-1979* (Delft: Eburon, 1988, 510 blz., f67,50, ISBN 90 70879 90 5).

Dit boek is geen gewone biografie in het leven-en-werk-genre van prof. dr. Th. Limperg Jr. (1879-1961), de bekende Amsterdamse grondlegger van de bedrijfshuishoudkunde en accountancy in Nederland tussen 1900 en 1940. Al op jeugdige leeftijd doet Limperg zijn intrede in het tot ontplooiing komende beroep van accountant. Publicerend en organiserend drukt hij daarop een sterk stempel. In 1922 volgt zijn benoeming tot hoogleraar in de bedrijfshuishoudkunde aan de jonge faculteit der handelswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Hij geeft de accountantspraktijk op en wijdt zich aan het hoogleraarschap. In een zevental jaren bouwt hij zijn vak uit tot een samenhangend geheel van wetenschap, neergelegd in colleges. Als nationale figuur komt hij in november 1938 naar voren, wanneer hij als eerste ondertekenaar van een groep van veertien (onder wie Kaag en Liefstinck) de regering in een open brief aanspreekt ter zake van het beleid in de openbare financiën. Zijn doctorstitel ontleent Limperg aan het in 1947 door de Rotterdamse hogeschool verleende eredoctoraat. In 1950 neemt hij afscheid van de universiteit, hetzelfde jaar waarin hij wordt onderscheiden met de Wallace Clark International Award.

Hier heb ik de voornaamste levensfeiten van Limperg geschetst die verspreid ook bij Trompert aanwezig zijn. Bij hem is nu geen sprake van een nadere uitwerking van deze levensfeiten in een geordend verhaal over leven en werk van de hoofdpersoon. Het is nog eerder een afrekening dan een rekenschap, met Limperg in het centrum van wat wel genoemd is de Amsterdamse school in de bedrijfseconomie (versus de Rotterdamse school rond N. J. Polak). Mooi is daarom de vondst van de hoofdtitel. Het boek is geschreven volgens de rijgdraad-methode, waarbij Limpergs' leven en werk de draad vormen en de auteurs die over hem schreven de kraaltjes. Trompert becommentarieert en veelal contrasteert hun opvattingen. Steeds is Limperg de zon die het licht doet schijnen. Daarin verraadt zich de grote binding van de auteur aan deze figuur onder wiens gehoor hij nog geweest is. Ondergetekende was dit in 1946-1947 eveneens en herinnert zich de grote indruk die de bejaarde docent maakte, vooral ook omdat diens betoog voor hem volslagen onbegrijpelijk was en hem dit nu juist echt professoraal toescheen. Wat later leert men inzien dat een fenomeen als deze professor veelvuldig voorkwam en dus een tijdverschijnsel was, dat rond 1970 is weggeblazen. Bij Trompert ontbreekt deze distantie en dat geeft zijn boek enerzijds iets aantrekkelijks, wegens de fascinatie die er uit spreekt, maar anderzijds ook iets ergerniswekkends door de wijldropigheid en niet zelden banaliteit van het betoog. In de veel te uitvoerige inleiding komen beschouwingen voor over Limpergs betrekkelijk geringe aantal publikaties, diens gemis aan een academische opleiding en de invloed van de gezondheid op wetenschapsbeoefenaren, die meer zeggen omtrent de auteur dan over Limperg. Enigszins onthutsend is het te lezen dat Trompert kritisch bronnenonderzoek achterwege heeft gelaten en onjuistheden in de geraadpleegde literatuur bijna steeds zonder meer overgenomen (17). Dit vormt nauwelijks een verontschuldiging voor het klakkeloos overnemen van het volkomen gefantaseerde verhaal dat Limperg met Nijst doende zou zijn geweest rond 1900 een leerboek van de accountancy te schrijven (30). Dit heeft J. P. Bak, accountant in ruste, in 1979 bij gelegenheid van de Limperg-herdenking uit zijn duim gezogen, uit verering van Nijst meer dan van Limperg. Een dergelijke historische fantasie, met een ondertoon van *practical joke*, is verrassend van de zijde van een accountant, zelfs in ruste, maar mag een serieus auteur niet ernstig nemen, op straffe van zelf niet *au sérieux* te worden genomen.

Dit werk lijdt aan een drukkende overladenheid. Natuurlijk zijn de beschouwingen over Limpergs' maatschappijbeschouwingen, in het bijzonder zijn relatie tot Marx, en de bespreking

van zijn leerstukken der bedrijfseconomie voor het onderwerp van betekenis. Maar het zicht er op wordt voortdurend belemmerd door de bespreking en herhaling van bijzaken, zoals daar zijn de vraag of Limperg voldoende voorbereid was op het hoogleraarschap, het feit dat diens eerste colleges geen succes waren en het probleem of hij nu al of niet een marxist was. Het gaat mijn kennis van de recente ontwikkelingen in de bedrijfseconomie te boven of de gegeven beschouwingen over Limpergs' leer vanuit hedendaags perspectief hout snijden. Daarin zou derhalve een niet door mij te schatten waarde van dit boek kunnen liggen, met uitvoerigheid en al. Zonder meer als positief is de nadruk te waarderen die op Limpergs betekenis voor het accountantsberoep valt, al is het onjuist dat Limperg na zijn hoogleraarsbenoeming in 1922 de strijd voor de accountancy zou hebben gestaakt (353). Op allerlei wijzen blijft hij ook na 1922 doende ten behoeve van de niveaubewaking van het accountantaberoep.

Conclusie: een biografie van een belangrijk man met een tekort aan distantie en een teveel aan wijldigheid, met voor de historicus te weinig om erin te waarderen.

Joh. de Vries

W. Veltheer, *Heelkunde te Utrecht op het breukvlak van twee eeuwen. De lotgevallen van de universitaire kliniek in de periode van 1890 tot 1910* (Zeist: Kerkebosch, 1989, 284 blz., f74,50, ISBN 90 6720 053 0).

Interactie-studies staan ook in wetenschapshistorische kringen in toenemende mate in de belangstelling. Menigeen, die ook maar enigszins vertrouwd is met de nauwe banden tussen de Duitstalige en Nederlandse medische cultuur in de tweede helft van de vorige eeuw en, meer in het algemeen, met de internationaliserende tendenzen in de toenmalige wetenschap, zal dit boek met hooggespannen verwachtingen ter hand nemen. De vraagstelling die aan het werk ten grondslag ligt luidt namelijk: was er rond de eeuwwisseling sprake van een 'Weense' chirurgische school in Nederland, met name in Utrecht — waar in successie drie leerlingen van de Weense chirurg Billroth het professoraat voerden — en zoja, wat was haar impact.

De chirurgische discipline maakte internationaal, in het tijdvak 1890-1910 een grote bloei door, mede versterkt door belangrijke technische innovaties in de jaren eraan voorafgaand, zoals de anaesthesie en antiseptische hulpmiddelen. Wettelijk had de heelkunde ook in Nederland in de tweede helft van de negentiende eeuw een volwaardige plaats in het universitair medisch onderwijs ingenomen. Andere uitingen van chirurgische expansie, zoals het stijgend aantal chirurgische periodieken, de vermeerderde mogelijkheden tot invasieve en andere operaties, en de toenemende organisatiegraad van chirurgen komen kort aan de orde in hoofdstuk twee. Zij vormen hei bredere kader waaraan Veltheer 'de lotgevallen' van de Utrechtse universitaire heelkundige kliniek refereert.

Redenen waarom men in Utrecht in 1890 een 'Wener' prefereerde voor het chirurgisch hoogleraarschap worden door Veltheer aangevoerd in hoofdstuk drie. In dit hoofdstuk blijkt het duidelijkst de historiografische voorkeur van de auteur voor het beschrijven van ontwikkelingen in termen van individuele inzet en informele circuits. Belangrijk acht Veltheer de rol van de internationaal vermaarde experimentele fysioloog Donders en zijn (eveneens Duitse) opvolger Engelmann bij het 'zaairijp maken' van de 'Utrechtse akker' voor de Weense school. Engelmann met name vervulde een doorslaggevende adviserende functie. De auteur benadrukt hierbij te weinig op welke wijze en in welke termen dit proces verliep. Slechts indirect, via een